

О. Ф. Ковалюк, В. М. Зігунов
*Сумський державний педагогічний університет
імені А. С. Макаренка*

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ РОЗРОБКИ ЕКСКУРСІЙНИХ ТУРІВ

У праці розкрито суть теоретико-методичних засад розробки екскурсійних турів. Визначено механізм розробки екскурсійних продуктів та охарактеризовано етапи створення екскурсійних турів.

Ключові слова: *екскурсійний туризм, тур, розробка, створення, механізм, методика.*

The work reveals the essence of the theoretical and methodological principles of the development of excursion tours. The mechanism of development of excursion products is determined and the stages of creation of excursion tours are characterized.

Key words: *excursion tourism, tour, development, creation, mechanism, methodology.*

Постановка проблеми. Наявність екскурсійних об'єктів на території впливає привабливість туристів до подорожі в той чи інший регіон або громаду. Серед науковців існують кілька протилежних поглядів на цю проблему: одні наголошують на тому, що на екскурсійний туризм впливає на розвиток та збереження наявних об'єктів історико-культурної спадщини, інші визначають такі об'єкти чинниками розвитку туристичної галузі у цілому. Більшість авторів розглядає об'єкти культурно-історичної спадщини як елементи формування якісного екскурсійного продукту і акцентує увагу на розвитку екскурсійного туризму, залишаючи питання методики, що до сутності створення привабливого екскурсійного туру у більшій частині відкритим відносно тих чи інших екскурсійних об'єктів. Питанням організації екскурсійного туризму займалися такі вітчизняні науковці як Артеменко О. І., Бейдик О. О., Вортман Д. Я., Зігунова ІС., Король О. Д., Любіцева О. О. та інші.

Метою публікації є визначення основних етапів створення екскурсійних турів.

Виклад основного матеріалу. Досліджуючи сучасні інформаційні джерела вчених ми дійшли висновку, що методика створення екскурсійних турів включає в себе сім етапів, а саме: вибір точок маршруту, ієрархізація цих точок, підбір пунктів старту та фінішу маршруту, розробка схеми маршруту та його оптимізацію, програмне забезпечення маршруту, розрахунок вартості [1; 3; 4].

Перший етап – підбір початкових точок маршруту. Основним критерієм вибору маршруту є привабливість того чи іншого місця, які б задовольнили основну мету подорожі туристів, можливість надавати різні програми на цьому маршруті, зручність доступу, проживання та харчування.

Другий етап – це ієрархія точок маршруту. Головна ціль даного етапу – розрізнити пункти маршруту відповідно до цілі поїздки, з виділенням пунктів дислокації та рівнем послуг розміщення, громадського харчування за допомогою довготривалого програмного забезпечення, а також екскурсійних пунктів.

Третій етап передбачає підбір точок старту і фінішу маршруту, який здійснюється за показником транспортної доступності, тобто під'їздів (підходів) до об'єктів з місця перебування (проживання) туристів, враховуючи взаємозамінність видів транспорту.

Четвертий етап передбачає розробку схеми маршруту. Маршрут – це напрям переміщення туриста. Нитки маршрутів поділяються на лінійні, кільцеві, радіальні, комбіновані. Вибір маршруту узгоджується з відпочиваючим відповідно до виду туризму, терміну та класу обслуговування. Вибір схеми маршруту залежить від наявної транспортної системи території: конфігурації транспортної мережі, її густоти та технічного стану, рівня розвитку окремих видів транспорту, рівня розвитку транспортної інфраструктури, що забезпечує надійність та безпеку роботи транспорту.

П'ятий етап – це вдосконалення (оптимізація) маршруту. Цей етап полягає у встановленні ряду об'єктивних та суб'єктивних обмежень. Об'єктивні обмеження виходять з умов сегментації ринку, а суб'єктивні визначаються можливостями туроператора. Обмеження визначаються, перш за все, цільовим споживчим сегментом (вік екскурсантів, їх соціальний статус, стиль та рівень життя тощо).

Часові обмеження стосуються сезонності й терміну подорожі. Основним обмеженням на початковому етапі розробки екскурсійних турів є обмеження в часі та засобах по забезпеченню комфортності подорожування. Саме часові обмеження визначають вибір засобів переміщення, їх тип під час проходження маршруту. Вибір засобу переміщення слід розглядати як введення певних обмежень в організаційні параметри туру (кількість туристів в групі, форма туру впливають на його організацію і вартість) [5].

Шостий етап – це програмне забезпечення туру, тобто складення щоденного розпорядку, призначеного для досягнення цілі подорожі туристом. Відповідно до цілі подорожі, програми турів поділяються за тематикою на програми, що забезпечують культурно-духовне пізнання.

В екскурсійних турах одним з головних чинників є сезон подорожування. Навіть складені за одним і тим самим маршрутом літні, зимові та міжсезонні програми в місцях цілорічного відвідування будуть відмінні в деталях.

Сьомий етап розробки – це організаційно-технічні заходи щодо забезпечення екскурсійних турів, з врвхуванням класу обслуговування. Вони включають добір засобів розміщення та організації дозвілля. Цей етап найбільш варіативний саме за класом обслуговування. Клас обслуговування визначається рівнем надання послуг.

Варто приділити увагу доставці туристів до місця початку маршруту. Екскурсивод повинен надавати інформацію в дорозі, розкрити унікальність та особливості природи, історії, культури, зацікавити туристів іншими можливостями відвідування даного регіону. Виділяється час на відвідування екскурсійних об'єктів з фотографуванням (фото-стопи). Якщо район має досить малу кількість екскурсійних об'єктів, то необхідно передбачити показ відео, тематичних документальних фільмів, проведення анімаційних заходів [1; 2; 5].

При створенні екскурсійних турів важливо намітити ділянки, на яких можна зібрати групу та провести показ об'єктів і зробити розповідь про них. Вони можуть бути тривалістю 10 – 15 хвилин, поєднані з відпочинком або привалом на маршруті. Достатньо буде розповісти декілька слів про об'єкт, здійснити його показ; можливі інтерактивні доповнення для максимальної зацікавленості екскурсантів.

При розробці екскурсійних турів з елементами активного туризму, необхідно враховувати при складанні паспорту екскурсії, графіку проходження. Схожа техніка проведення екскурсії може бути в кінному туризмі. Характеризуючи водний туризм на основі засобів активного переміщення у природному середовищі, легко визначити, що техніка проведення екскурсії дещо відрізняється. В такому виді туризму екскурсійна інформація дається на ділянках спокійної води або під час стоянок на березі. Необхідно передбачити невеликі радіальні виходи для огляду цікавих об'єктів - водоспадів, печер, озер, історико-культурних пам'яток, розташованих уздовж маршруту.

У велосипедному та авто-мототуризмі можливість проводити екскурсії є лише на місцях стоянок і збору групи. Для проведення екскурсії на велосипедних, авто-мото турах або у вітрильному туризмі можна використовувати радіо гідів, рації, що дозволяють вести мовлення на відстані 1 км і більше. Також обов'язковим є показ об'єктів, які знаходяться на маршруті.

Не менш цікавим та екстремальним є лижний та спелеотуризм. Але на таких маршрутах проведення екскурсії є досить проблемним. В першому випадку екскурсійний показ можливий не більше ніж 5 хвилин. Причиною цього є холодна пора року, яка не дозволяє стояти на місці довгий час.

Спелеотуризм має обмеженість панорами. Для того, щоб проводити там екскурсії повинні буди добре обладнані та освітлені печери, але в такому випадку вони втрачають свою цікавість.

Для більшого задоволення та відпочинку, на будь якому виді туризму буде доцільне доповнення вечірніх заходів біля вогнища, які дозволять в повну міру відчутти гармонію з природою, розслабитися після далекого активного маршруту, пояснюючи і поглиблюючи знання про побачене на маршруті. При плануванні активного туристичного маршруту слід знати про систему особливо охоронюваних природних територій, відвідування яких може в значній мірі поліпшити інформованість туристів про природні особливості регіону та сприяє екологічному вихованню. На практиці доведено, що при зміні виду діяльності на маршруті з активного навантаження на пізнавальне та навпаки протягом дня, позитивно впливає на емоційний стан людини, захищає від фізичної або розумової перевантаження.

Останнім часом все більшої популярності набирають квест-екскурсії та творчі майстер-класи, які чудово можуть поєднатися з активним туризмом. Наприклад, екскурсовод може запропонувати провести невеликий майстер-клас ввечері біля вогнища на тематику екскурсії або за задалегідь визначеними інтересами групи.

Висновки. Отже, при розробці різних екскурсійних турів, як показує наше дослідження потрібно враховувати вище викладену методику розробки екскурсійних продуктів з врахуванням способу переміщення в природному та антропогенному середовищі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Артеменко О. І., Єгорова В. В., Федченко В. М. Інтелектуальна система аналізу екскурсійних маршрутів. Вісник Нац. ун-ту «Львів. політехніка». 2015. № 814. С. 380 – 386.
2. Бейдик О. О., Вортман Д. Я. Нові аспекти виявлення, систематизації та картографування архітектурно-історичних ресурсів як об'єктів пізнавального туризму. *Туризм в Україні: економіка та культура: матеріали III Всеукр. наук.практ. конф. (9 – 10 вересня 1998 р.)*. К.: КМ - Трейдинг, 1998. Частина друга. С. 117 – 135.
3. Король О. Д. Організація екскурсійних послуг у туризмі: навчальний посібник. Чернівці: Чернівецький національний університет, 2016. 144 с.
4. Любіцева О. О. Методика розробки турів : навчальний посібник. К.: Альтерпрес, 2003. 104 с.
5. Технологія розробки екскурсії. URL: https://pidru4niki.com/10611207/kulturologiya/tehnologiya_rozrobki_ekskursiyi